



Karşılaştırmalı Tarih Yöntemi Bağlamında Kent Tarihçiliğinin Sorunları

*

Issues of Urban Historiography in the Context of Comparative History
Method

Neslihan Ünal

Özet

Bu makale, kent tarihçiliğinde yeni bir yaklaşım olarak karşılaştırmalı tarih yöntemini ele almaktadır. Karşılaştırmalı tarih, farklı toplumlardaki kurumları ve fikirleri analiz eder. Ülkeler, kentler, uygarlıklar, kurumlar, devrimler, ideolojiler vb. birçok şey karşılaştırmalı tarihin konusu olabilir. Karşılaştırmalı tarih, kent tarihi araştırmalarında da kullanılmaktadır. Bu makale, kent tarihi ve karşılaştırmalı tarih yöntemi hakkında genel bir bakış açısı kazandırmayı ve bunun yanında çalışmalarda ortaya çıkan problemlere değinmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: karşılaştırmalı tarih, kent araştırmaları, kent tarihi

Abstract

This article focuses on the comparative history method as a new approach in urban history. Comparative history analyses ideas and institutions in different societies. Various topics can be studied in terms of comparative history such as countries, cities, civilizations, institutions, revolutions and ideologies. Comparative history method can also be used to make research on urban history. This article gives an overall perspective on both urban history and comparative history method and then discusses recent problems on the latter's practice.

Keywords: comparative history, urban research, urban history

Kent Tarihi

Yerel tarih, yerel bağılıkları ve topluluk içindeki sosyal konumları itibarıyla ufukları dar olan yerel tarihçilerin işiydi. Ancak son zamanlarda yerel tarih, akademik tarihçiler tarafından önemli bir uğraş haline getirildi. Amerika Birleşik Devletleri'nde Frederick J. Turner, Amerikan tarihinde sınırın önemine ilişkin yazdığı kitabında siyasî tarihle bağına koparıken, 20. yüzyıl başlarında James H. Rabinson "*Yeni Tarih*" sloganıyla ortaya çıktı ve tarihi şöyle tanımladı. "Tarih, insanın yeryüzünde gördüğü andan itibaren yaptığı ya da düşündüğü her bir izi, artakalan her şeyi içerir" (Özbaran, 2005: 71). Lucien Febvre ve Marc Bloch'un 1929 yılında kurdukları Annales Okulu, Fransa'da tarihe yeni ve geniş bir bakış açısı getirdi. 20. yüzyılın ortaları Fernand Braudel ve Le Roy Ladurie gibi temsilcilerinin katkılarıyla bu okul, ABD'deki öncülerinin başlattıkları "*yeni tarih*"in boyutlarını çok daha fazla geliştirdi (Özbaran, 2005: 74). Annales tarihçileri bu yeni tarih anlayışının en iyi uygulayıcıları oldu. Le Roy Ladurie'nin Languedoc'un kırsal kesimi üzerine yaptığı çalışma, Annales yaklaşımının iyi bir örneğidir. Britanya'da ise yerel tarih açısından bölgelerden çok tek tek köylere ve kasabalara ağırlık verildi (Tosh, 1997: 102-103). Fransız tarihçilerinin öncülüğünün ardından 1960'larda Amerika kentlerinde yaşanan kriz, toplumsal hareketliliğin tarihine, azınlık gruplarında siyasete ve yoksul kent bölgelerinde mahrumiyete ağırlık veren "*yeni kent tarihi*"ni ortaya çıkardı (Tosh, 1997: 27). Yeni kent tarihi, kentleri birer süreç ve özgül tiplerin ortaya çıkması şeklinde ele aldı. Bu yaklaşım ile kent, canlı bir sosyal olgu olarak tasvir edildi (Eldem-Goffman-Masters, 2003: 15).

Ülkemizde ise Osmanlı tarih yazıcılığı kapsamında bölge veya kent tarihlerinin yazılması; belediyelerin doğuşu, vilayet salnamelerinin yayımlanması ve Osmanlı'ya gelen seyyahların etkisiyle 1870'lerden sonradır. Bu dönemden sonra kent tarihi yazımına artan ilgi ile ortaya konan çalışmalar şunlardır: İsmail Belig Efendi'nin *Tarih-i Bursa* (1871), Lami Çelebi'nin *Şehrengiz-i Bursa* (1871), Şakir Şevket'in *Trabzon Tarihi*

(1873) ve Lütü'nin *Şam Tarihi* (1883) (Aslan, 2000: 199). Yine 1950 ve 1960'larda Fahri Dalsar, Halil İnalçık ve Ronald Jennings kadı ve hükümet kayıtlarından faydalanarak; Bursa, Kayseri ve diğer şehirleri konu eden çalışmalar ortaya koymuşlardır (Eldem-Goffman-Masters, 2003: 12)¹. Bahsi geçen çalışmaların kent tarihçiliğine katkıları bir yana, özellikle Türkiye'de kent tarihçiliğine, 1970'li yıllardan itibaren artan bir ilgi mevcuttur.² 1980'lere gelindiğinde ise Suraiya Faroqhi, Haim Gerber, Daniel Goffman gibi araştırmacıların ortaya koydukları çalışmaların kent tarihçiliğine önemli katkıları oldu. Bu çalışmalar, kentlerde yerel unsurlar ile dışarıdan gelenler arasında sürekli bir ilişkinin varlığını ortaya koydu (Eldem-Goffman-Masters, 2003: 12-13).³

Karşılaştırmalı Tarih Yöntemi

Aynı şekilde ülkemizde kent üzerine araştırmaların yoğunluk kazandığı 1970'ler, karşılaştırmalı tarih yönteminin sosyal tarihe katkı niteliğinde gündemdeki yerini aldığı zamanı işaret etmektedir. 1970'ler *sosyal tarih* için bir çeşit oluşum niteliğindedir. Aynı oluşum "*karşılaştırmalı tarih*" yöntemini de kapsamaktaydı. Yazarlar karşılaştırmalı, sosyal tarihe ek bir perspektifle yapılabileceğini; onaylanmayan davranışlara karşı, teknik bir savunma ve entelektüel etkiyle karşılaştırmalı içe dönük veya ulusal önyargıları azaltabileceğini açıkladılar (Black, 2000: 105). Theda Skocpol'un da belirttiği gibi kuram ile tarihin birbirini etkilemesinden

¹ Söz konusu çalışmalar şunlardır: Halil İnalçık, Bursa XV. Asır Sanayi ve Ticaret Tarihine Dair Vesikalar, Fahri Dalsar, *Türk Sanayi ve Ticaret Tarihinde Bursa'da İpekçilik*, Ronald Jennings, Loans and Credit in Early 17th Century Ottoman Judicial Records: The Sharia Court of Anatolian Kayseri.

² Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, İstanbul, 1969; Özer Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya: Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı*, Ankara, 1995. (Özer Ergenç'in 1973 tarihli doktora tezinin kitap hali); Özer Ergenç, *XVI. Yüzyılın Sonlarında Bursa*, Ankara, 2006. (Özer Ergenç'in 1977 tarihli doçentlik tezinin kitap hali)

³ Bahsi geçen çalışmalar dışında ülkemizde yayınlanan pek çok farklı monografi, kent tarihine önemli katkılar sağladı. Bu çalışmaların kent tarihi yazımına yaklaşımlarıyla ilgili değerlendirme için bkz. (Tekeli, 1998: 149-152).

doğan karşılaştırmalı tarih, zamanı geldiğinde her ikisinin de zenginleştirilmesine katkıda bulunmalıydı (Skocpol, 2004: 18). Gerçekten de Alexis de Tocqueville ve Max Weber'den Marc Bloch, Reinhard Bendix ve Barrington Moore'a karşılaştırmalı tarih uygulayıcıları, genellikle sosyal yapılar ve kültürlerin çığır açan dönüşümlerini ve sosyal dinamiklerini anlamakla ilgilendiler (Skocpol-Somers, 1980: 174).

Bu isimlerden Barrington Moore Jr., kapsamlı bir karşılaştırmalı tarih çalışmasının en iyi örneğini veren kişiydi. *Social Origins of Dictatorship and Democracy* (Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri Çağdaş Dünyanın Yaratılmasında Soylunun ve Köylünün Rolü); İngiltere, Fransa, Amerika, Çin, Japonya ve Hindistan şeklindeki şaşkırtıcı bir ülke dizisi içinde arazi sahibi-köylü ilişkilerinin anıtsal bir çalışmasıdır. Moore'un amacı; parlamenter demokrasi, faşizm ya da komünizmin farklı yerlerdeki yükselişine bakarak, bunun kültürel koşul ve değişkenlerle nasıl olduğunu göstermekti (Black, 2000: 105). Yine karşılaştırmalı tarihe hizmet eden bir diğer önemli isim Theda Skocpol'dur. Moore'un öğrencisi olan Skocpol'un bu alandaki önemi Moore'dan daha yüksek bir dereceye taşınacak karşılaştırmalı tarih yöntemini kullanmış olmasıdır. Skocpol'un kitabı Moore'un tezinin geliştirilmesidir ve bu gelişim, özellikle çalışmasına uluslararası faktörlerin dâhil edilmesi şeklinde gerçekleşti (Hobden, 1998: 31). Karşılaştırmalı tarih, uygulama şekli itibarıyla üç kategoride değerlendirilmektedir (Skocpol-Somers, 1980: 174):

- **Paralel karşılaştırmalı tarih** (Parallel comparative history): Bu tür karşılaştırmalı tarih yönteminde bir dizi halindeki tarihsel olaylar, okuyucuyu ikna edebilmek için sebepleriyle verilir ve bu yöntemde, açıkça tanımlanan hipotez veya teori tekrarlanarak kanıtlanabilir.

- **Zıtlıklara yönelik karşılaştırmalı tarih** (Contrast of contexts): Bu yöntem ise paralel karşılaştırmalı tarihin tamamıyla zıttı bir amaçla tarihsel olayların izini sürmektedir.

- **Makro-analitik karşılaştırmalı tarih** (Macro-causal analysis): Bu kategorideki karşılaştırmalı tarih uygulamasını bilim adamları, öncelikle

makro düzey yapılar ve süreçler hakkında nedensel çıkarımlar yapmak amacıyla kullanır.

Karşılaştırmalı tarih yöntemini uygulayan ve bu alana teorik katkı sağlayan bir diğer önemli isim, Charles Tilly'dir. Tilly'nin devleti küresel düzeyde incelemesinden sonra ise tarihsel karşılaştırma; *individualizing comparisons* (bireysel karşılaştırmalar), *universalizing comparisons* (evrensel karşılaştırmalar), *variation-finding comparisons* (varyasyonlu karşılaştırmalar) ve *encompassing comparisons* (kapsamlı karşılaştırmalar) şeklinde dört kategoriye bölündü (Pyenson, 2002: 7).

Kent Tarihi Araştırmaları ve Karşılaştırmalı Tarih Yöntemi

Kent tarihi araştırmalarında karşılaştırmalı tarih yönteminin temellerini atan kişi ise Max Weber'dir. Batılı olan ve olmayan (Örneğin, Asya tipi) kentler arasındaki karşılaştırmalar Avrupa'nın kentleşmesini ve kapitalizme geçişini açıklayan "klasik" kuramcılarının zihnini işgal eden konulardan biridir. Aynı şekilde Weber'in çalışmalarına da; Batıdaki devingen toplumsal değişim ile Batılı olmayan kentsel gelişimin sınırlılığı arasındaki çelişki (Holton, 1999: 30) yön verdi. Bu çelişki üzerine eğilen Weber bir tartışmasında; "Tarihin, diyelim ki Ortaçağ şehrinde neyin özgül olduğunu ortaya koymasına gerektiğinde kesinlikle anlaşıyoruz; fakat bu ancak, biz önce diğer şehirlerde (antik, Çinli, İslâmî) neyin eksik olduğunu bulursak olanaklıdır" (Burke, 2005: 22). Görüşüyle karşılaştırmaların işlevine vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede Weber, Batı ve Batı dışındaki toplumlar arasında karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirdi. Weber'in çalışmalarında vurgu yaptığı Batı ve Batılı olmayan ayrımının ardından da, bu alandaki karşılaştırmalar açısından geri dönülmez bir yola girildi. Fernand Braudel'in de vurguladığı gibi; "ister kıyafet, para, kent veya kapitalizmden söz edilsin, Weber'in ardından karşılaştırmalardan kaçınmak olanaksızdır. Çünkü Avrupa kendini 'diğer kıtalara göre' açıklamaya son vermemiştir" (Braudel, 2004: 461). Braudel'in görü-

şünü destekler bir diğer görüş Marc Bloch'a aittir. Karşılaştırmalı tarih ve kent araştırmalarının birbirine olan katkısını Marc Bloch, şu sözlerle ifade etmektedir: "Karşılaştırmalı tarih, yerel çalışmaları tanımaya ve onlara hizmet etmeye hazırdır, zira yerel çalışmalar olmadan karşılaştırmalı tarih hiçbir şey ifade etmez, tıpkı yerel çalışmaların da karşılaştırmalı tarihsiz hiçbir işleve sahip olamayacakları gibi" (Bloch, 1985: 48).

Nitekim Avrupa'nın Batı dışı toplumları, uygarlık düzeyinde hem tarihsel hem de kültürel alanda sınıflandırmaya duyduğu ihtiyaç, karşılaştırmalı tarih alanında zengin bir literatüre sahip olmasına hizmet etti. Bu zengin literatür içinde kentler üzerine yapılmış karşılaştırmalı tarih araştırma örneklerinden birkaçı şunlardır: Diane Shafer Graham'ın *Planting, Planning and Design: A Comparative Study of English Colonial Cities Founded in India, North America and The Caribbean 1660-1710* adlı doktora tezi 17. yüzyılın ikinci yarısında kurulan İngiliz koloni kentleri Bombay, Charleston, Philadelphia, Calcutta ve Kingston'ı konu etmektedir. Bu tez çalışmasında farklı coğrafi ve kültürel durumda konumlanmış ve farklı tarihsel ve politik koşullar altında kurulan bu kentlerin seçilmesinin amacı, bu kentlerin mekânsal biçimlerindeki benzerlik ve farklılıkların açıklanması ve tanımlanması olarak belirtilmektedir (Graham, 2001: iv; ayrıca bkz. Hansen, 2002). Yine Meera Kosambi ve John E. Brush'ın "Three Colonial Port Cities in India", Sidney Tarrow'un "From Comparative Historical Analysis to 'local theory': The Italian City-State Route to The Modern State", Tai-Yong Tan'ın "Port Cities and Hinterlands: A Comparative Study of Singapore and Calcutta" ve Zoltán Biedermann'ın "Colombo Versus Cannanore: Contrasting Structures of Two Colonial Port Cities (1500-1700)" adlı makaleleri (bkz. Mezentsev, 1989; Miller, 1958a; Miller, 1958b; Hamilton, 1979) bu alanda kaleme alınmış yüzlerce makaleden sadece birkaçıdır.

Türkiye'de kent tarihçiliğinin gelişimi, gerek nicelik gerekse nitelik açısından Batı'daki gelişim düzeyinden farklılık arz etmektedir. Ülkemizde kent araştırmalarının niceliğinin durumu bir yana bu noktada asıl altı çizilmesi gereken husus, çalışmalara kaynak olan temel düşüncenin

niteliğidir. Özellikle Osmanlı kenti araştırmalarına yön veren İslâm kenti tarihçiliğinin temelini Max Weber'in görüşünün tersine kent tipleri arasında İslâmî tarzın varlığını ortaya koyma kaygısı şekillendirmektedir (Eldem-Goffman-Masters, 2003: 1). Her ne kadar kent araştırmalarının genel eğilimi bu yönde olsa da, bunun aksini kanıtlamanın yolu bu alana daha fazla özgün çalışmayla hizmet etmektir. Bu noktada gerek Anadolu gerekse Balkan kentleri üzerine karşılaştırmalar yoluyla yapılan çalışmalar, Osmanlı kentinin karakteristik yapısını ortaya koyma işlevine sahip olacaktır. Yine bu sayede oluşan birikim; kent tarihçiliği için bir veri oluşumu sağlayarak, analiz yapmayı da kolaylaştıracaktır.

Özellikle son dönem çalışmalarında karşılaştırmalı tarih yöntemini benimseyen çalışmalar bu açıdan birer örnek niteliğindedir. Bu örneklerden ilki; Özer Ergenç'in *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya* adlı çalışmasıdır. Özer Ergenç'in çalışmasında Ankara ve Konya'yı tercih etmesinin iki sebebi vardır: Birincisi, iki kentin aynı coğrafi koşullara sahip olması diğeri iki kentin genel yönetim sistemi içindeki benzer konumlarıdır. Dolayısıyla Ergenç, bu iki kentin belli bir bölgedeki Osmanlı kentlerinin karakteristik özelliklerini ortaya koymaya yardımcı olacağını belirtmektedir (Ergenç, 1995: 13, 14). Ankara kentinin söz konusu olduğu bir diğeri çalışma Suraiya Faroqhi'nin, *Orta Halli Osmanlılar 17. yüzyılda Ankara ve Kayseri'de Ev Sahipleri ve Evler* konulu çalışmasıdır. Faroqhi, 17. yüzyıl Ankara'sı ve Kayseri'si üzerine yaptığı çalışmasını; "kentlilerin yarattığı ev mimarisi dolayımı ile şehirlerin toplumsal tarihine bir bakış denemesi" şeklinde tanımlamaktadır (Faroqhi, 2009: 27). Yine Andre Raymond'un, *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri* adlı çalışması; Halep, Kahire, Şam, Bağdat, Cezayir, Tunus ve Musul'un Osmanlı dönemi örgütsel, mekânsal ve iktisadi durumlarını ortaya koymaktadır. Bahsi geçen çalışmada olduğu gibi Halep'in ele alındığı ve birden fazla kentin yer aldığı diğeri bir çalışma Edhem Eldem, Daniel Goffman ve Bruce Masters'ın Halep, İstanbul ve İzmir'i konu eden *Doğu ile Batı Arasında Osmanlı Kenti Halep, İzmir ve İstanbul* adlı ça-

lışmadır. Bu çalışma, Halep, İzmir ve İstanbul kentlerinin her birinin farklı kentsel kimliklerinin varlığını ortaya koymaktadır.

Söz konusu yayınlar, zaten kısıtlı olan karşılaştırmalı tarih yöntem uygulamalarının kent tarih alanındaki örnekleridir. Karşılaştırmalı tarih örneklerinin sayısındaki bu yetersizlik hâli bir bakıma yöntemin kendisinden kaynaklanmaktadır. Çünkü yöntemin, sosyal tarih alanına ve araştırmacıya sunduğu geniş perspektif ve özgürlük ortamı, karşılaştırmalı tarih uygulayıcısı için kimi zorlukları da beraberinde getirmektedir. Aynı durum kent araştırmalarında karşılaştırmalı tarih uygulamaları için de söz konusu olduğu için konuyla ilgili sıkıntıların temelinde yatan hususlara temas etmek yerinde olacaktır.

Bu konudaki öncelikli sıkıntı, üzerinde çalışılacak kentlerin seçimi ve araştırmaya yön veren zaman diliminin belirlenmesidir. Bu iki husus hakkında alınan doğru karar; çalışmanın amacını, araştırma tekniğini, kaynak kullanımını aydınlığa kavuşturacaktır. Öte yandan araştırma açısından kentlerin seçimi kadar önemli ve üzerinde düşünülmesi gereken sorulardan birisi “kent tarihi nasıl yazılmalı?” sorusudur. Kent tarihçiliği çerçevesinde güncelliğini korumaya devam edecek olan bu soruya verilmiş yanıtların birkaçı şunlardır:

Mahalle kimliğinin kent kimliğinden daha gelişmiş olduğunu söyleyen Sevgi Aktüre, kent tarihi yazımında mekânsal boyutun önemine dikkati çekmektedir. Aktüre’ye göre kent tarihinde mekânsal boyutun unsurları ise şunlardır:

- Kentin içinde yer aldığı “network”,
- Kentin yakın çevresinde yer alan kırsal etki alanı ile olan ikili ilişki,
- Kentin mekânsal yapısını oluşturan mahalleler ve mahallelerde yer alan konut dokuları (Aktüre, 1994: 49-51).

Kentin ruhunun ortaya konması ya da kentin tüzel kişiliğinin araştırılması gerektiğini söyleyen Sina Akşin’e göre ise kent tarihi yazımında dikkate alınması gereken unsurlar şunlar olmalıdır.

- Kentin coğrafyası,
- Kentin iktisadi durumu,

- Siyasî durum,
- Kentin kültürel kimliği,
- Kentin toplumsal yapısı,
- Kentin maddi yapısı (Akşin, 1994: 8-9).

Özer Ergenç ise kent tarihi üzerine araştırma yapanların şu üç unsuru açıklığa kavuşturmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

- Kır-kent arasındaki ilişkileri,
- Kentlerin birbiriyle ilişkileri,
- Kentin çevresindeki siyasî ve sosyo-ekonomik yapılar içindeki durumu (Ergenç, 1988: 670).

Tüm bu unsurlar göz önüne alınarak kent tarihi üzerine çalışan araştırmacının izleyeceği yolu tayin etmesi gerekmektedir. Tabi bu noktada söz konusu unsurların her birinin her iki kent için ayrı ayrı göz önünde bulundurulması gereken hususlar olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Konuyla ilgili bir diğer önemli sıkıntı, karşılaştırmalı tarih yöntemi ile ilgili teorik alt yapının henüz oluşmamış olmasıdır. Çünkü Türkiye’de “karşılaştırmalı tarih” yöntemi üzerine yazılmış makale ya da kitap bulmak oldukça zordur. Ahmet Öncü’nün *Sosyoloji ya da Tarih-İbn-i Haldun ve Mukaddime Üzerine Bir İnceleme* (1993) adlı kitabının “Sonuç yerine ya da ‘Mukaddime’: Tarihsel Sosyolojiye Karşı Sosyolojik Tarih” başlıklı bölümü, Ferdan Ergut’un “Sosyal Bilimlerde Tartışma Ortamının Kurgulanması ve Tarihsel Sosyolojinin İmkânları” adlı makalesi ve İlhan Tekeli’nin *Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek* kitabında “Tarih ve Karşılaştırmalı Toplumsal Araştırmalar” bölümü dışında konu ile ilgili yaklaşım ve yöntem sorunları hakkında yerli literatür mevcut değildir (Yalansız, 2009: 494). Dolayısıyla mevcut literatür eksikliği araştırmacıya çalışmasında bu alt yapı sorunuyla karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır.

Bu alanda literatür yetersizliği kadar önemli bir diğer sorun, sadece bir kent üzerine yapılan araştırmaların kendine has zorlukları karşısında iki ya da daha fazla kent üzerinde araştırma yapmanın bu zorlukları, ikiye katlamasıdır. Çünkü Osmanlı kentleri üzerine yapılan araştırmaların birincil kaynakları arşiv belgeleridir. Dolayısıyla karşılaştırmalı kent

tarihi üzerine çalışanlar için bu arşiv belgelerinin transkripsiyonu meselesi önemli bir sorundur. Aynı şekilde Osmanlı dönemi arşiv malzemesinin çokluğu ve çeşitliliği belge kullanımında seçici olmayı gerektirmektedir. Kent araştırmalarında arşiv malzemelerinin kullanımında karşılaşılabilecek sıkıntıyla eş değer olabilecek bir diğer konu yabancı dil meselesidir. Araştırma konusuyla ilgili ulaşılması gereken yabancı literatürün dilinin ne olduğu bu alanda karşı karşıya kalınması muhtemel bir başka sorundur. Bu yüzden çalışılan kentler ile ilgili ulaşılan kitap, belge, gazete, makale vb. kaynakların diline hâkim olmak araştırma alanına da hâkim olmayı beraberinde getirmektedir. Örneğin eldeki belgenin veya kitabın Fransızca ya da Rusça olması halinde eğer bu diller bilinmiyorsa araştırmanın gelişimini zorlayan ek bir yük daha araştırmacının omuzlarına binmektedir.

Öte yandan konuyla ilgili bazı noktalara dikkati çekmek suretiyle, söz konusu sıkıntılarla baş edebilmek mümkündür. Bu konuda öncelikle altı çizilmesi gereken husus; karşılaştırmalı tarih yönteminde kaynak kullanımına ilişkin birincil önceliğin vurgulanmasıdır. Buna göre; karşılaştırmalı tarih, kanıtlarını neredeyse tamamen ikincil kaynaklardan çıkarır, karşılaştırmalı tarihçilerin temel görevi ise; karşılaştırmalı çalışmada incelenen geniş zaman dilimlerinin ve çeşitli mekânların özgül hâllerine ilişkin yeni veriler ortaya koymaktan değil, çeşitli tarihsel örnekler boyunca çıkan tüm nedensel savların önemini ve geçerliliğini saptamaktır (Skocpol, 2004: 16, 17). Böylelikle yöntemin hem kent araştırmaları hem de araştırmacılarına tanıdığı özgürlük ortamı sayesinde özgün çalışmalar ortaya koymak mümkün olacaktır. Yine karşılaştırmalı tarih alanında bir alt yapı oluşumunu sağlamak ve mevcut literatür eksikliğini gidermek için bu alandaki çalışmaların desteklenerek yaygınlık kazanması sağlanmalıdır. Özellikle disiplinler arası işbirliği sayesinde yapılan grup çalışmalarının alt yapı oluşumuna olumlu katkı sağlayacağı açıktır. Bu açıdan kent araştırmaları örneklerinin çoğalmasında kolektif çalışmalar önemli bir rol oynamaktadır.

Sonuç

Özetle karşılaştırmalı tarihin kent tarihçiliğini gerek teorik alt yapı oluşumuyla gerekse uygulama örneklerindeki çeşitlilik ve özgünlük sayesinde besleyerek, yeni bir bakış açısı kazandıracığı ortadadır. Bu bakış açısının kazanılması, hem karşılaştırmalı tarih literatürünün oluşumu hem de uygulamalarına hizmet eden araştırmacılar sayesinde mümkündür. Dolayısıyla alana hizmet maksatlı bireysel veya kolektif araştırmalara yapılan maddi ve manevi destek bu noktada önemli bir yere sahip olacaktır.

Bu açıdan öncelikle Türkiye’de karşılaştırmalı tarih yöntemine ilişkin teorik alt yapı oluşumuna hız verilmesi gerekmektedir. Bunun için yabancı literatürdeki karşılaştırmalı tarih yöntemi hakkındaki teorik kitaplar ve makaleler tercüme yoluyla dilimize kazandırılmalıdır. Nitekim böylesi bir alt yapı oluşumunu sağlamak için yayınevlerine, editörlere ve çevirmenlere önemli görevler düşmektedir.

Öte yandan alandaki gelişime katkı sağlamada bir diğer önemli görevi üniversitelerin özellikle tarih bölümlerinin üstlenmesi gerekmektedir. Çünkü karşılaştırmalı tarih yöntemi ve kent tarihi araştırmalarının akademik alanda da desteğe ihtiyacı vardır. Bu desteğin hayata geçirilmesi ve süreklilik kazanması lisansüstü ve doktora programları sayesinde mümkün olacaktır. Yine üniversite çatısı altında pek çok farklı etkinlik düzenlemek suretiyle atılan somut adımlarla konuyla ilgili büyük bir ilerleme kaydedilebilir. Bunun için gerek ulusal gerekse uluslar arası düzeyde üniversitelerin ve akademisyenlerin işbirliğiyle sempozyumlar, paneller, konferanslar düzenlenmesi karşılıklı bilgi alışverişine imkân verecektir. Bunların yanı sıra yurt içi ve yurt dışı üniversiteleri arasında öğrenci değişim programlarıyla, sosyal etkinliklerle ve projelerle kültürel ve bilimsel bir birikim sağlanabilir.

Son olarak başta *Türk Tarih Kurumu* ve *Tarih Vakfı* aracılığıyla -tıpkı 1990’larda gerek bankaların gerekse şirketlerin kent tarihlerinin yazılmasına sağladıkları finansal katkılar gibi- belediyelerin, bankaların ve şir-

ketlerin işbirliğinin bu alandaki ilerlemeye farklı bir boyut kazandıracığı ortadadır. Ancak her şey bir yana hem kent tarihi araştırmaları hem de karşılaştırmalı tarih yönteminin gelişimi kolektif bilincin ve disiplinler arası işbirliğinin yerleşmesi sayesinde mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akşin, S. (1994). Kent Tarihinde Yaklaşım. *Kent Tarihçiliği Kent Tarihleri Atölyesi 5-6 Mart 1994* (ss.8-11). İstanbul: Numune Matbaacılık.
- Aktüre, S.(1994). Tarih İçinde Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemelerine İlişkin Bazı Gözlem ve Öneriler (ss. 46-51). *Kent Tarihçiliği Kent Tarihleri Atölyesi 5-6 Mart 1994*. İstanbul: Numune Matbaacılık.
- Aslan, E. (2000). Yerel Tarih'in Tanımı, Gelişimi ve Değeri. *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar Küreselleşme ve Yerelleşme* (ss. 195-204). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Black, J. (2000). *Studying History (2nd ed.)*. New York: Palgrave Publishers.
- Bloch, M.(1985). Avrupalı Toplumlarının Karşılaştırmalı Tarihi İçin. *Annales Okulu İzinde Tarih ve Tarihçi*. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Braudel, F.(2004). *Maddi Uygurluk Ekonomi ve Kapitalizm XV. –XVIII. Yüzyıllar Gündelik Hayatın Yapıları*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Burke P. (2005). *Tarih ve Toplumsal Kuram*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Eldem, E., Goffman D., Masters B.(2003). *Doğu ile Batı Arasında Osmanlı Kenti Halep, İzmir ve İstanbul*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ergenç, Ö. (1988). Şehir Tarihi Araştırmaları Hakkında Bazı Düşünceler. *Belleten*, LII (203): 667-683.
- Ergenç, Ö. (1995). XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya: Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları.
- Ergut F. (2002). Sosyal Bilimlerde Tartışma Ortamının Kurgulanması ve Tarihsel Sosyolojinin İmkânları. *Toplum ve Bilim*, 91: 213-228.
- Faroqhi S. (2009). *Orta Halli Osmanlılar 17. yüzyılda Ankara ve Kayseri'de Ev Sahipleri ve Evler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Graham, D., S. (2001). *Planting, Planning and Design: A Comparative Study of English Colonial Cities Founded in India, North America and The Caribbean 1660-1710*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. New York: Binghamton University.
- Hamilton, G., G. (1979). Regional Associations and the Chinese City: A Comparative Perspective. *Comparative Studies in Society and History*, 21(3): 346-361.
- Hansen, M., H. (2002). *A Comparative Study of Six City-State Cultures*. Copenhagen: The Royal Danish Academy of Sciences & Letters.

- Hobden, S. (1998). *International Relations & Historical Sociology: Breaking down Boundaries*. Florance: Routledge.
- Holton, R., J. (1999). *Kentler Kapitalizm ve Uygarlık*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kosambi, M., Brush, J. E. (1988). Three Colonial Port Cities in India. *Geographical Review*, 78(1): 32-47.
- Mezentsev, V. (1989). The Territorial and Demographic Development of Medieval Kiev and Other Major Cities of Rus: A Comparative Analysis Based on Recent Archaeological Research. *The Russian Review*, 48: 145-170.
- Miller, D. C. (1958a). Industry and Community Power Structure: A Comparative Study of an American and an English City. *American Sociological Review*, 23(1): 9-15.
- Miller, D. C. (1958b). Decision-Making Cliques in Community Power Structures: A Comparative Study of an American and English City. *The American Journal of Sociology*, 64(3): 299-310.
- Moore, JR. B. (2003). *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri Çağdaş Dünyanın Yaratılmasında Soylunun ve Köylünün Rolü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özbaran, S. (2005). *Tarih, Tarihçi ve Toplum Tarihin Çağrışımı, Doğası, Tarihçilik ve Tarih Öğretimi Üstüne Düşünceler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Pyenson, L. (2002). Comparative History of Science. *History of Science*, 40(127): 1-33.
- Raymond, A. (1995). *Osmanlı Döneminde Arap Kentleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Skocpol, T. (2004). *Devletler ve Toplumsal Devrimler Fransa, Rusya ve Çin'in Karşılaştırmalı Bir Çözümlemesi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Skocpol, T., Somers, M. (1980). The Use Of Comparative History in Macrosocial Inquiry. *Comparative Studies in Society and History*, 22(2): 174-197.
- Tan, T. (2007). Port Cities and Hinterlands: A Comparative Study of Singapore and Calcutta. *Political Geography*, 26: 851-865.
- Tarrow, S. (2004). From Comparative Historical Analysis to 'local theory': The Italian City-State Route to the Modern State. *Theory and Society*, 33: 443-471.
- Tekeli, İ. (1998). *Tarih Yazımı Üzerine Düşünmek*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Tosh, J. (1997). *Tarihin Peşinde*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Yalansız, N. (2009). Karşılaştırmalı Tarih: Tarih Öğretiminde Yeni Bir Yaklaşım. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9): 493-498.

Neslihan Ünal: 1980 yılında Aydın'da doğdu. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nü bitirdi. 2003 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Türkiye Cumhuriyeti Tarihi yüksek lisans programına başladı. 2006 yılında uzmanlığını aldıktan sonra aynı üniversite-

tede Karşılaştırmalı Tarih Doktora programına başladı. Hâlen doktora tez çalışması devam etmekte ve aynı üniversitenin Tarih Bölümü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

İletişim:

Adres: Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, C Blok Kat:1 Oda No: 152, Tınaztepe Kampusü Buca/İZMİR

Tel: 0 232 412 87 34

E-posta: neslihan.unal@deu.edu.tr